

Левитиращите театрали

Явор Гърдев

От известно време ме спохожда натрапчивото чувство, че всеобщият усет за залез на една значима театрална епоха не се дължи толкова на изчерпването на сценичните форми или на драматургическите съдържания, колкото на избледняването на могъщия облик на театрала, на етоса на театрала. Четейки тази книга, бях залят от талазите на собствената си носталгия по този изчезващ етос. По спомена за недалечните времена, в които независимо от оскъдния си бит, театърът беше най-вече дом. Именно дом, а не почасов разнебитен хотел. Обиталище с характер и аура, което те притегля в себе си, а не оборотна работна площадка.

Усетът за уют в този дом се определяше не толкова от географското място, където той се намира (уютът всъщност беше трансграничен), колкото от духа на обитателите му – многобройните театрални подвижници, театралите. Мнозина от тези хора притежаваха вътрешни мотори с неизчерпаема енергия, която ги издигаше над пъстрото и суетно театрално море и ги поставяше в особена левитираща, полубожествена позиция. Вярата на тези хора в смисъла и мисията на театъра беше и си остана непоклата. Те бяха и останаха най-лоялните му жреци. С двама от тях ще се срещнете в тази книга.

Първият, още като невръстно дете, за близо две години е въдворен със семейството си в еврейското гето в литовския град Каунас. Избягва унищожението единствено по каприз на благосклонната съдба. В гетото периодично се провеждали акции по отделяне и разстрел на предварително набелязана група – веднъж изчезвали учители, друг път занаятчийци, трети път дребни търговци, докато не плъзнал слух, че се готви такава акция и за децата. Уплашените родители на малкия Кама през нощта тайно успели да го прехвърлят през оградата на гетото в ръцете на свои познати отвън. После в продължение на цяла година бъдещият режисьор бил предаван от ръка на ръка и отглеждан от къща на къща. Спасението му от ужасната участ, постигнала немалко негови роднини в гетото, изглежда толкова невероятно, че е почти равностойно на прераждане. Случайност, граничеща с избраност. Пръст на съдбата. Кама Гинкас – прероденият театрал.

Вторият е американец, който заминава за Съветския съюз през 1988-ма в разгара на Горбачовата перестройка, за да направи литературно изследване за дисертацията си в Харвард. Там среща бъдещата си жена, актрисата Оксана Мисина и вместо двамата да направят както биха направили всички, тоест да отидат в Америка, те остават. В най-трудните години и при всички възможности да направят точно обратното. Жестът на Джон към бъдещата творческа кариера на жена му Оксана Мисина, която може да израстне най-пълноценно като актриса в собствената си езикова и културна среда, пълния с енергия, въображение и мечти за бъдещето дух на деветдесетте, както и безкрайното любопитство на Джон към руския театър, го поставят в ситуацията да се прероди културно и да остане, превръщайки се в същински театрален мост между Русия и САЩ. Днес Джон е най-продуктивният селекционер и преводач на съвременна руска драматургия на английски. Джон Фрийдман – прероденият театрал.

Обикновено когато в театралния процес, основан на “Метода”, се анализира характера на даден персонаж, винаги се отделя особено място на първата среща с него, на първата му поява, на първото впечатление от него. Това впечатление играе ключова роля, защото оставя най-дълбок и запомнящ се отпечатък. Затова сега се връщам назад във времето, към тези първи срещи.

За първи път срещнах Кама Гинкас през октомври 1998-ма година в Москва. С мой колега бяхме отишли на голяма международна среща на млади режисьори на първото издание на фестивала NET (Нов европейски театър). Малко преди да влезем в МТЮЗ (Московский театър на младия зрител) на Тверская ни спряха милиционери и ни попитаха дали не носим хладно или огнестрелно оръжие в раниците си. “Не!”- казахме. Единият от тях отговори: “Ами ако открием?”. Доста се напрегнахме. Бяха дивни години и знаехме, че ако пожелаят могат да ни подхвърлят нещо, да ни припишат нещо, да ни скроят шапката. Преровиха ни, след което с облекчение, че няма да се озовем без време в Сибир, свърнахме по Мамоновската уличка и се спасихме в театъра на Яновская и Гинкас. Срещата с тях се очакваше да бъде по-скоро протоколна – млади режисьори се запознават с театралната гуру-двойка в апогея на славата ѝ. На влизане в директорския кабинет обаче в нас се впериха два чифта искрящи, ангажирани и изпълнени с извънредно любопитство очи – очите на хора, които постоянно преоткриват живота, очите на левитиращите театрали.

За първи път срещнах Джон Фрийдман през март 2009-та година в Ню Йорк на един обяд с покойните вече Едуард Олби и Марта Коание. И тримата бяха извънредно загрижени и обезпокоени да не се случи нещо лошо с наскоро избрания за първия си мандат президент на Съединените щати – Барак Обама. В апартамента на Марта, живата хроника на американския театрален живот от 50-те години насам (сътрудничка на Лий Стразбърг от златния период на Актьрс Студио, по-късно начело на Международния театрален институт), имаше стая за специални театрални гости, която тя наричаше “режисьорската стая”. В този момент я обитавах аз и след като бях узнал от нея имената на режисьорите, отсядали в тази стая през десетилетията, ходех из нея едва ли не на пръсти, като да се намирам в Светая Светих. И така в тази малка театрална Мека в Ъпър Ийст Сайд, на масата в дневната трима души решаваха съдбата на американската демокрация. Бяха толкова ангажирани и погълнати от темата, като да зависеше лично от тях дали Обама ще изкара мандата си без да го застрелят, без да го импийчат, без да му извъртят някакъв зъл макиавелистки въртел или да го вкарат във фатален политически капан. Тези възможности им се струваха толкова вероятни, че очите им искряха, а на мен – толкова невероятни, че по-скоро недоумявах. Това бяха хора искрено загрижени и искрено заредени с надежда. От погледите им струеше такава енергия за живот сякаш сътворяваха демокрацията за пръв път тук, в този апартамент в Манхатън, на тази точно маса, по време на именно този обяд. Три чифта искрящи, ангажирани и изпълнени с извънредно любопитство очи – очите на хора, които постоянно преоткриват живота, очите на левитиращите театрали.

И така, дами и господа, Кама Гинкас и Джон Фрийдман от отбора на левитиращите театрали, от кастата на театралите-подвижници!

